

Rentederivatenschandaal: dwing banken schade te vergoeden zoals beloofd en trek lessen voor de toekomst

Position paper ONL voor Ondernemers, januari 2018

Banken die ondernemers hebben gedupeerd in het rentederivatenschandaal hebben zich gecommitteerd aan het Uniform Herstelkader Rentederivaten. Hierin is afgesproken dat banken de benadeelde ondernemers compenseren en kosten van de verhogingen in de renteopslagen terugbetalen. Herhaaldelijk is beloofd dat vaart gemaakt zou worden met de uitkering van de schadevergoedingen. Banken noemden hierbij uiteindelijk zelf een concreet moment waarop iedereen schadeloos gesteld zou zijn: voor de zomer 2017; later werd dit echter opgeschoven naar het einde van 2017.

Inmiddels is het 2018 en hebben banken, in strijd met alle eerdere beloften, slechts 390 (van de 19.000) ondernemers een aanbod voor compensatie gedaan. ONL is ontstelt over het feit dat banken de gemaakte afspraken en gedane beloften niet nakomen. De uitbetaling wordt maar vooruitgeschoven zonder dat iemand daar iets tegen kan doen. Als enige oplossing ziet ONL het onder politieke druk vaststellen van een harde deadline met échte sancties.

- ❖ Een harde deadline met sancties is nodig om banken tot uitkering van de schadevergoedingen te bewegen. Momenteel kunnen ze het vergoeden van de schade zonder gevolgen voor zich blijven uitschuiven. Als deadline kan uiterlijk 1 juli 2018 gekozen worden en als sanctie een boeterente van 7% per dag dat over het deel van de vordering dat na de deadline nog moet worden betaald.
- ❖ Er moet een realistische vergoeding worden vastgesteld voor het renteverlies vanwege het uitblijven van de schadevergoeding en alle vertragingen, tenminste vanaf halverwege 2017.
- ❖ De rol van de AFM als toezichthouder op banken moet opnieuw worden bekeken. Heeft de AFM voldoende mandaat om mkb-ondernemers te beschermen indien banken zich misdragen? Heeft de AFM voldoende relevante kennis en huis en de bevoegdheden om eventueel zich misdragende banken aan te pakken? Hoe kunnen we bankentoezicht voor deze specifieke klantengroep het beste vormgeven?
- ❖ De zorgplicht van banken naar kleinzakelijke klanten moet helder en begrijpelijk worden vastgelegd. Elementaire beginselen zoals begrijpelijke en juiste informatie verstrekken, niet zomaar contractvoorwaarden wijzigen en niet zomaar een kredietrelatie beëindigen, moeten als minimale randvoorwaarden worden vastgelegd. Alleen dit biedt de benodigde minimum bescherming tegen het kennis- en machtsoverwicht van financiële dienstverleners.

Ondernemers wachten al jaren op een afgesproken schadevergoeding. Zeven jaar inmiddels. Het gaat hierbij overwegend om zeer grote bedragen. Dit is geld wat nodig is voor het inkopen van voorraden en het kunnen doen van broodnodige investeringen in deze aantrekkende economie, waarin bekend is dat banken weinig bereid zijn te financieren.

De vergoeding is al meerdere malen toegezegd en beloofd, maar de betaling blijft keer op keer uit. ONL begrijpt de complexiteit en dat er veel dossiers zijn, maar dit is geen excuus. De complexiteit en omvang van het schandaal is volledig de verantwoordelijkheid van de banken. Banken hebben, wetende van de omvang en complexiteit, herhaaldelijk toegezegd snel uit te keren.

Veel gedupeerde ondernemers durven, vanwege hun afhankelijkheid van de bank, geen (juridische) stappen te ondernemen. Ook hebben veel ondernemers niet de financiële middelen om zelf externe deskundigen in te schakelen en/of een juridische procedure aanhangig te maken.

De meeste derivaten zijn rond dezelfde periode afgesloten en lopen de komende tijd af. Voor de noodzakelijke onderhandelingen over de verlenging van de onderliggende leningen én de daarvoor te betalen rentevoet is een herstel van vertrouwen noodzakelijk.

Op basis van het gebrek aan voortgang heeft ONL er geen vertrouwen in dat banken zonder politieke druk voortvarend de afgesproken compensaties gaan betalen. Dáárom moet er nu ingegrepen worden. Verdere vertraging is onwenselijk en levert ondernemers veel schade en veel zorgen op. ONL is van mening dat het noodzakelijk is om alle schade voor 1 juli 2018 te vergoeden en zo te voorkomen dat deze kwestie eindeloos blijft voortduren. Dit is een eerste stap naar een broodnodig herstel van vertrouwen tussen ondernemers en banken.

Bijlage 1. Een brief van een ondernemer met rentederivaten.

De ondernemer wil graag anoniem blijven uit angst voor vergelding vanuit de bank. Voor (toekomstige) financieringsbehoeften is deze ondernemer grotendeels aangewezen op zijn bank en durft zich daarom niet openlijk uit te spreken over het rentederivatendossier. De naam en contactinformatie zijn wel bij ONL voor Ondernemers bekend.

Als ondernemer met een niet al te groot, grondgebonden bedrijf heb ik een grote financieringsbehoefte. Financiering die in grond en stenen gaat zitten. Voor banken een veilige financiering zou je denken. Dat was ook zo bij de start, toen we het familiebedrijf overnamen. Maar tegen de tijd dat de renteperiodes gingen aflopen zaten we aan het begin van de crisis. Doordat we veel geld vast hebben zitten in grond en stenen hadden we vooral behoefte aan zekerheid over de hoogte van de rente. Een procent verschil, is voor ons als ondernemer meteen veel geld.

Natuurlijk ga je op zo'n moment rondkijken bij banken. Maar al snel bleek dat de banken in crisis zaten en geen enkele bank erop zat te wachten een nieuwe financiering af te sluiten. Daarmee waren we volkomen afhankelijk geworden van de huidige bank. Een bank die, ons verhaal aanhorende, besloot ons een rentederivaat aan te bieden. Een andere financiering kwam niet meer ter sprake, keuze was er niet, het derivaat moest het worden.

Omdat onze eigen accountmanager van de bank weinig begreep van derivaten, werden 2 snelle jongens van Treasury ingevlogen. Die overtuigde onze accountant en ons ervan dat dit toch het beste was om in ieder geval zeker te zijn van de rente in de komende jaren. Het was slikken of stikken, al voelde dat niet zo, omdat we vertrouwen hadden in het advies van de bank. Ze zouden toch immers ons belang wel voor ogen hebben? Dat bleek later een nogal naïef standpunt, want de bank heeft natuurlijk alleen maar zijn eigen doel te dienen.

De crisis kwam in zijn volle omvang en de negatieve waarde van de derivaten stegen. Ik ontving geautomatiseerde mails vanuit het banksysteem dat de negatieve waarde te groot was. Op mijn vraag aan mijn accountmanager of ik me hier zorgen om moest maken, was het antwoord: "welnee, ik begrijp de mail ook niet helemaal, verwijder ze maar, ik zal zorgen dat je geen verdere mails krijgt." En die kreeg ik ook niet.

En toen steeg de rente ineens. Niet de marktrente (die daalde), maar wel de rente die ik moest betalen. Met procenten tegelijk. Mijn accountmanager was inmiddels vervangen door een veel onaangenamer mens. En die maakte ons duidelijk, dat weliswaar het percentage van de swap vaststond, maar dat de lening gewoon op Euribor waren uitgezet en de bank dus vrije hand had in het verhogen van de opslagpercentages op deze Euribor tarieven. En op onze vraag hoe dan deze opslagpercentages berekend werden kwam het antwoord: "dat weten we niet precies, dat is een blackbox, waar we gegevens ingooien en een percentage uitrolt". Achteraf weten we dat de negatieve waarde van het derivaat daarin een rol heeft gespeeld. De bank, die wij vertrouwden, heeft ons dus een product verkocht die niet voldoet aan onze eis (zekerheid over de rente) en bovendien er ook nog voor zorgt dat we nog meer rente aan de bank moesten betalen.

En als je denkt dat de bank een leverancier is, die je kan wisselen als je ontevreden bent, heb je het mis. Geen bank wilde door de crisis nieuwe financieringen afsluiten en als dit al het geval was, dan zorgde de torenhoge negatieve waarde van het derivaat er wel voor dat dit onmogelijk gemaakt werd.

"In de val zitten" zijn de woorden die me in die periode veel door het hoofd schoten. In de slapeloze nachten die ik erover had, maalde ik vooral over het feit dat ik de bank niet

meer kon vertrouwen, maar er toch volkomen afhankelijk van was. Wat te doen ? Ik had een heel dossier gemaakt en deze door een corporate finance bedrijf laten checken. Ze gaven aan dat ik zeker een zaak had tegen de bank. Maar dan ? Praten met de bank hielp niet, zoveel was duidelijk. Procederen ? Als kleine ondernemer tegen een grote bank ? En dan ? Ik ben afhankelijk van financiering, welke bank wil een bedrijf financieren dat zo maar een rechtszaak tegen een bank begint ? In de crisistijd ?

Ons bedrijf heeft altijd goed gedraaid, ook tijdens de crisis. Altijd winst, nooit te laat met betalen en we zaten nog een stuk onder de executiewaarde gefinancierd. En toch konden we niet weg bij de bank waar we geen vertrouwen meer in hadden, die ons een advies heeft gegeven welke vooral zichzelf bevoordeelde. Een bank die op dat moment op geen enkele wijze ons belang meer wilde dienen. Waar andere ondernemers wakker lagen van zorgen over personeel, de marktontwikkeling, de crisis, de omzet en dat soort dingen, lagen wij wakker van de verstoorde relatie met de bank.

Wij zijn het gesprek aangegaan met de bank. Vaak. Vooral om erkenning te krijgen voor het feit dat er door de bank fouten zijn gemaakt. Dat begon moeizaam. De adviseur van treasury werd ingevlogen, om met een grijns op zijn gezicht te vertellen dat het vooral aan ons lag. Maar een nieuwe accountmanager en een externe adviseur brachten het in de jaren erna toch wat verder. Er kwam een beetje erkenning van de bank.

Als ondernemer wil je graag onafhankelijk zijn, dingen zelf doen. En eerlijk gezegd schaamde ik me beetje dat ik zo naïef de bank heb vertrouwd. Het zijn geen gevoelens die je met een ander deelt. Pas toen bekend werd dat ik niet de enigste was, ONL het op de politieke agenda zette en de politiek de banken op het matje riep, kwam bij mij het besef dat ik er misschien wel helemaal niet zoveel aan kon doen. Dat de bank mij weliswaar het gevoel gaven dat ik en ik alleen hiervoor verantwoordelijk was, maar dat dit helemaal niet zo was.

Ik was erg blij met de compensatieregeling. Het voorkwam dat ik met mijn bank moest procederen, wat ik toen niet en nu nog steeds niet aandurfde. Het geeft financiële ruimte en geeft vooral erkenning. Toen ook mijn bank zich aansloot bij de standaard regeling moest ik even terugdenken aan de grijns op het gezicht van de treasuryman, die mij vertelde dat het vooral aan mezelf lag. En hoe diep die grijns er in heeft gehakt bij mij. Inmiddels hebben we weer een goed contact opgebouwd met de nieuwe accountmanager. Een fijne man, waar we weer mee durven sparren. Maar telkens als het over de derivaten gaat, kijkt hij moeilijk, verontschuldigd zich: "Landelijk zijn ze er nog niet uit". Ik denk dat elk gesprek wat hij met een klant heeft hierover gaat en hij zich blijft verontschuldigen dat het weer gaat vertragen. Alhoewel hij dat niet zegt, merk je dat het knaagt aan hem. Eigenlijk laten de landelijke banken hun eigen accountmanagers ook een beetje in de kou staan.

Inmiddels spreek ik veel ondernemers over derivaten. Door de landelijke compensatieregeling durf ik dat nu, wetende dat er meer zijn die dit is overkomen. En het zijn er veel meer als ik had gedacht. Ik merk dat niemand er graag over praat en al helemaal niet publiekelijk. Door de compensatie in het vooruitzicht te stellen, maar daar vervolgens geen duidelijkheid over te geven, durven ondernemers zich niet te uiten. Want wat nu als de bank boos wordt? Wat nu als ze de compensatie intrekken? Het gaat om veel geld. Geld wat ze in de crisisjaren ontbroken heeft, geld wat geïnvesteerd had moeten worden, geld waarmee die ene medewerker misschien net niet ontslagen had hoeven worden, geld wat in sommige gevallen zelfs het verschil had uitgemaakt tussen doorgaan of omvallen.

Dat de deadlines van de compensatieregeling telkens maar niet worden gehaald ervaar ik als kwetsend. Op de één of andere manier blijven banken denken dat het niet aan hen heeft gelegen. De boodschap die ik krijg is dat ze gedwongen worden een probleem op te

lossen, waar ze zich eigenlijk niet de verantwoordelijkheid voor voelen. Ze adviseren ons dus een slecht product, geven ons geen enkele keuze, kunnen daarmee onbeperkt opslagen verhogen, worden op de vingers getikt door de politiek, zeggen vervolgens dat ze zich er niet verantwoordelijk voor voelen en vertragen nu keer op keer omdat de dossiers te ingewikkeld zijn. Maar was het dan voor mij als kleine ondernemer niet ingewikkeld?

Omdat veel derivaten aan ondernemers in ongeveer dezelfde periode zijn afgesloten, lopen veel derivaten in de komende periode af. Nieuwe onderhandelingen moeten worden gestart voor financieringen en een goede band met de bank is daarvoor onontbeerlijk. Ondernemers zijn bang om de bank tegen de haren te strijken. Geen ondernemer durft openbaar te praten over hun problemen met de derivaten. Te bang voor een slechte relatie met de bank, te bang dat de compensatieregeling ineens wordt ingetrokken of verlaagd. Geen ondernemer kan zijn schade berekenen en is daarmee dus weer afhankelijk van diezelfde bank. Ik deel die angst. Ook ik kreeg van heel veel kanten het advies vooral niet publiekelijk mijn verhaal te doen. De relatie met de bank is te kwetsbaar, de belangen te groot. Voor je het weet komt je opslag hoger uit de black box dan wanneer je een goede relatie met de bank hebt. Of misschien wil de bank je wel helemaal niet meer financieren. Onaanvaardbare risico's voor ondernemers in zijn algemeenheid, maar ook specifiek voor mijn bedrijf waar meer gezinnen van afhankelijk zijn.

Ik slaap een stuk rustiger nu ik weer een goed relatie heb met mijn accountmanager. Ik slaap ook een stuk rustiger wetende dat mijn derivaten binnenkort aflopen en ik weer een normale lineaire lening kan afsluiten. Ik slaap ook een stuk rustiger omdat we de beslissing hebben genomen liever meer af te lossen in plaats van meer te investeren, waardoor we binnen een paar jaar geen bank meer nodig hebben. Er zijn echter zat ondernemers die helemaal nog niet zo rustig slapen. Die een compensatie in het vooruitzicht gesteld krijgen, maar niet weten hoeveel en wanneer. Die hun verhaal niet kwijt kunnen omdat ze bang zijn de relatie met de bank te beschadigen, de bank waar ze volkomen van afhankelijk zijn.

De compensatieregeling mag daarom niet blijven hangen. Er moet duidelijkheid komen. Erkenning voor de ondernemers die zijn opgezaagd met nodeloos ingewikkelde en dure financieringen. Erkenning voor de ondernemers die in de tijd dat ze het betrouwbare advies van banken het hardste nodig hadden, namelijk de crisistijd, geconfronteerd werden met banken die alleen aan zichzelf dachten. Pas als de compensatieregeling helemaal is afgewikkeld begint voor veel ondernemers de verwerking en kan er weer gebouwd worden aan het broodnodige vertrouwen tussen de grote banken en de kleine ondernemers. Vertrouwen wat nodig om ondernemers en daarmee de economie verder te laten floreren en stevigheid te geven bij een volgende crisis.